

ΑΙΚ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ
Τακτικής καθηγητρίας
τῆς Ἱστορίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους

Η ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Μὲ τὴν ἑναρξὴ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1974-1975, ὅποτε τὰ πανεπιστημιακὰ ἰδρύματα εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν προβλήματα ἐσωτερικῆς ἀναδιοργανώσεως, συνέβη νὰ μείνω μόνη τακτικὴ καθηγήτρια σὲ ἔδρα Ἱστορίας καὶ νὰ μοῦ ἐμπιστευθῇ ἡ Σχολὴ τὴν διεύθυνση τοῦ Ἱστορικοῦ Σπουδαστηρίου, ἀρχικὰ εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ μέχρι τότε διευθυντοῦ καθηγητοῦ κ. Ν. Καρμίρη, καὶ κατόπιν νὰ μὲ τιμήσῃ μὲ τὴν ἀνάθεση τῆς διευθύνσεως τοῦ Σπουδαστηρίου γιὰ μία τριετία.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἰσχύουσα πανεπιστημιακὴ νομοθεσία ἡ διοικητικὴ ἐποπτεία ἀνατίθεται σὲ τακτικὸ καθηγητὴ κι' ἔτσι συνέπεσε νὰ συγκεντρωθῇ στὴν γράφουσα τὸ ἀρθρίδιο τοῦτο καὶ ἡ ἐποπτεία τῶν τεσσάρων ἱστορικῶν ἐδρῶν. Ἡ καλὴ συνεννόηση μὲ τὴν ἐπικουρικὴ καθηγήτρια τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας δ. Χρυσούλα Καρδάρᾳ καὶ τὸν ἐντεταλμένο τότε ὑψηγῆτὴ τῆς Ἱστορίας τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος κ. Β. Σφυρόερα, τοὺς μόνους μέχρι τέλους τοῦ 1975 ἐκπροσώπους τοῦ ἀνωτάτου διδακτικοῦ προσωπικοῦ στὶς ἱστορικὲς ἔδρες, καὶ ἡ σύμπνοια ποὺ ἐπεκράτησε μεταξὺ ὅλου τοῦ ἀνωτέρου βοηθητικοῦ προσωπικοῦ ἐδρῶν καὶ Σπουδαστηρίου ἤσαν ἀποφασιστικοὶ παράγοντες γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη λειτουργία ὅλων τῶν ὑπηρεσιῶν, τὴν διεξαγωγὴ μαθημάτων, φροντιστηριακῶν ἀσκήσεων, ἐξετάσεων, διανομὴ βιβλίων, τὴν λειτουργία τῆς βιβλιοθήκης, τὸν προγραμματισμὸ καὶ τὴν ἑναρξὴ ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν. Ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τίς εὐχαριστίες μου γιὰ τὸ πνεῦμα τῆς συνεργατικότητος καὶ τὸ ὑψηλὸ αἶσθημα εὐθύνης ποὺ διέκρινε ὅλους τοὺς συνεργάτες σ' αὐτὴν τὴν ἀπὸ κάθε ἄποψη δύσκολη περίοδο. Μοῦ δόθηκε ἔτσι ἡ εὐκαιρία νὰ ἔχω καθολικώτερη γνώση τῶν ἀναγκῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν δυνατοτήτων γιὰ μιὰν ἀναδιάρθρωση τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἱστορικοῦ Σπουδαστηρίου.

'Από την εποχή, πού τὸ 'Ιστορικὸ Σπουδαστήριον στεγαζόταν στὸν χαμηλὸν ὄροφο στὸ παλιὸ κτίριον τῆς ὁδοῦ Μασσαλίας 4 καὶ εἶχα τὴν χάρα, φοιτήτρια ἀκόμα, νὰ σκύβω στὰ βιβλία του πάνω στὰ μακρὰ ξύλινα τραπέζια καὶ ν' ἀνακαλύπτω ἕναν ἕνα τοὺς πολιτισμοὺς τοῦ παρελθόντος ἢ νὰ παρακολουθῶ στὸν ἴδιον χώρον τὴν φροντιστηριακὴν διδασκαλίαν σοφῶν μας διδασκάλων, μέχρι τὸ σημερινὸ πού διαθέτει πῶς καλοβαλμένο χώρο καὶ πολὺ πλουσιώτερη βιβλιοθήκη, ἔχουν περάσει ἀρκετὲς δεκαετίες. 'Η βελτίωση τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους ἐπέτρεψε τὰ τελευταῖα χρόνια πῶς γενναϊόδωρη χορηγία γιὰ τὴν ἀγορὰ βιβλίων καὶ τὴν συμπλήρωση τῶν σειρῶν τῶν περιοδικῶν.

Τρεῖς πολὺ σημαντικὲς ἰδιωτικὲς δωρεὲς στὰ μεταπολεμικὰ χρόνια χάρισαν σὲ τρία διαφορετικὰ τμήματα συγκροτημένους βιβλιοθηκῆς. Εἶναι στὰ 1951 τοῦ 'Αλεξάνδρου Διομήδους ἀμιγῶς βυζαντινῇ (μὲ 304 τίτλους βιβλίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων μεγάλες σειρὲς βυζαντινολογικῶν περιοδικῶν), στὰ 1956 τοῦ Νικολάου Βλάχου (μὲ 1589 τίτλους βιβλίων) στενὰ συνδεομένη μὲ τὸ περιεχόμενο τῆς πανεπιστημιακῆς ἔδρας πού ὑπῆρτε-σε ('Ιστορία τῆς Νεωτέρας 'Ελλάδος) καὶ στὰ 1972 τοῦ Μικῆ Χωρέμη, εὐγενοῦς λογίου, πλούσια σὲ κείμενα καὶ μονογραφίες ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνες. 'Η καταχώρηση τῆς τελευταίας αὐτῆς δωρεᾶς ἐφθασε τοὺς 2300 τίτλους βιβλίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰ εἶναι ἀπομνημονεύματα σπουδαῖα, ὅπως τὰ περίφημα τοῦ Saint - Simon (13 τόμοι). Δὲν λείπουν ἀκόμη καὶ δωρεὲς ἀτόμων ἢ ὀργανισμῶν ἑλληνικῶν καὶ ξένων. Π.χ. τὰ Γενικά 'Αρχεῖα τοῦ Κράτους προσέφεραν τὴν πολύτιμη σειρὰ Δημοσιεύματα Βιβλιοθήκης Γενικῶν 'Αρχείων τοῦ Κράτους (τόμοι 13) καὶ ἡ Βουλὴ τῶν 'Ελλήνων τὴν χρήσιμη σειρὰ 'Αρχεῖα τῆς 'Ελληνικῆς Παλιγγενεσίας (τόμοι 8). Χάρις στὴν εὐγενικὴ χειρονομία τῆς διευθύνσεως τοῦ περιοδικοῦ Κυπριακαὶ Σπουδαῖ ἔχουμε ὁλόκληρη τὴν μεταπολεμικὴ σειρὰ (τόμοι 30) μὲ ὠρισμένα κενὰ μέχρι σήμερα. Τελευταῖα ἡ Βουλγαρικὴ 'Ακαδημία 'Επιστημῶν μᾶς ἔστειλε τὸ περιοδικὸ Etudes Balkaniques ἀπὸ τὸ 1965 καὶ Bulgarian Historical Review ἀπὸ τὸ 1974 μέχρι σήμερα καὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Τιράνων τὸ περιοδικὸ Studime Historike ἀπὸ τὸ 1972 μέχρι σήμερα.

Μὲ τὴν ἔγκριση τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τὸ 'Ιστορικὸ Σπουδαστήριον ἔστειλε ὡς ἀντίδωρον σ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἰδρύματα εἴτε τοὺς τελευταίους τόμους ἀπὸ τὴν 'Επιστημονικὴν 'Επετηρίδα τῆς Σχολῆς εἴτε διδακτορικὲς διατριβὲς ἱστορικοῦ περιεχομένου.

Στὶς γραμμὲς, πού ἀκολουθοῦν, θὰ ἐκθέσω τίς ἀρχὲς πού τηρήθηκαν γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματος κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τὸν 'Οκτώβριον 1974 μέχρι τὸν Δεκέμβριον 1975, πού τελειώνει τὸ οἰκονομικὸ ἔτος καὶ ἔχουν χρησιμοποιηθῇ ὅλες οἱ πιστώσεις.

Τὰ βιβλία ποὺ κυκλοφοροῦν κάθε χρόνο εἶναι πολλὰ καὶ μὲ τὶς ἀνατυπώσεις παλινῶν, ἀλλὰ σημαντικῶν ἔργων, ὁ ἀριθμὸς τους μεγαλῶνει ἀκόμη περισσότερο. Ἔτσι μιὰ καὶ τὰ χρήματα ποὺ διαθέτουν τὰ δικά μας πνευματικά ἰδρύματα εἶναι περιωρισμένα, ἡ ἐπιλογή πρέπει νὰ γίνεται μὲ πολλὴ προσοχή. Ὡς ἀρχὴ ἔταξα νὰ ἀποκτήσῃ κάθε τμήμα, 1) τὴν πληρέστερη —ὅσο τὸ δυνατόν— σειρά πηγῶν καὶ φυσικὰ στὴν καλύτερη καὶ νεώτερη ἐκδοτικὴ τους μορφή, 2) τὰ βασικὰ ἐγχειρίδια καὶ βιβλία μεθόδου στὸν κύριο τομέα ἀλλὰ καὶ στοὺς βοηθητικούς κλάδους, 3) τὶς σπουδαιότερες μονογραφίες στὸν χῶρο τῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, στρατιωτικῆς ἱστορίας καὶ 4) νὰ συμπληρωθοῦν οἱ σειρὲς τῶν περιοδικῶν ὅπου παρουσιάζουν κενά.

Τὴν φροντίδα τοῦ τμήματος τῆς Ἀρχαίας Ἱστορίας ἀνέλαβε ἡ ἐπικουρικὴ καθηγήτρια δ. Χρυσ. Καρδαρά μὲ τὴν συνεργασία τῆς ἐπιμελητρίας κ. Ἀ. Ραμοῦ-Χαψιάδη καὶ τῆς βοηθοῦ κ. Αἰκ. Δανασσῆ-Ἀφεντάκη. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ συμπληρώσαμε τὰ κενὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων στὴν σειρά Collection Budé. Τὴν ἀγορὰ τῆς εὐχρηστικῆς σειρᾶς τῆς Ὁξφόρδης τῶν κειμένων ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων εἶχε φροντίσει ἤδη ὁ καθηγητὴς κ. Ν. Καρμίρης. Ἰδιαίτερη στοργὴ δείξαμε γιὰ τὸν κλάδο τῆς Ὀρησκειολογίας στὸν ἑλληνικὸ κόσμον καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου.

Στὸ τμήμα τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν ποὺ εἶναι καὶ ἡ προσωπικὴ μου ἀπασχόληση, προσπάθησα ἀπὸ τὸ 1971 ποὺ ἔχω τὴν εὐθύνη του νὰ ὑπάρξῃ μιὰ ὁμοιομερὲς ἀνάπτυξη τόσο στὸν κύριο κορμὸ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας, ὅσο καὶ στοὺς βοηθητικούς κλάδους τῆς διπλωματικῆς, σφραγιστικῆς, νομισματικῆς, ἀγιογραφίας καὶ τελευταῖα τῆς ἐπιγραφικῆς. Χάρης στὴ μέθοδο τῆς φωτοανατυπώσεως συμπληρώθηκαν ἡ σειρά τῆς Βόννης καὶ σὲ μεγάλο μέρος ἡ Patrologia Graeca. Ἀποκτήσαμε τὶς νέες δημοσιεύσεις τῶν ἐγγράφων τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας, πρότυπες στὸ εἶδος τους, ὅπως ἐπίσης τὶς νέες φιλολογικὲς κριτικὲς ἐκδόσεις τῶν κειμένων τῆς ὑστέρας ἀρχαιότητος (πχ. Θεμιστίος) καὶ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς (πχ. Ζώσιμος, Ἀρέθας, Σκυλίτζης, Νικητὰς Χωνιάτης, Θεόδωρος Πρόδρομος). Χάρης στὴν εὐγενικὴ δωρεὰ τοῦ κ. Ζάκου ἀποκτήσαμε τὸ σπουδαῖο σὲ περιεχόμενο καὶ παρουσίαση, ἀλλὰ καὶ δαπανηρὸ ἔνεκα τοῦ εἶδους του τετράτομο βιβλίον τῶν G. Zacos - A. Vegler, Byzantine Lead Seals, V. I, (Part I, II, III, Plates), Basel, 1972.

Παρὰ τὸ ὑψηλὸ κόστος τους ἀγοράσαμε τὶς σπουδαιότερες δημοσιεύσεις νομισμάτων (καταλόγους μεγάλων συλλογῶν, ὡς Bibliothèque Nationale Παρισίων καὶ Dumbarton Oaks) καὶ σφραγίδων (Corpus des sceaux de l' Empire Byzantin, ὑπὸ V. Laurent) καθὼς καὶ τὰ βασικὰ ἔργα γιὰ τὴν σπουδὴ τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἀφοῦ σήμερα ἀποτελεῖ κοινὴ συνείδηση

πόσο σημαντική είναι ή προσφορά τής σφραγιστικής, νομισματικής, διπλωματικής, μικροτεχνίας, μικρογραφίας, ζωγραφικής στην κατανόηση τής πολιτικής ιδεολογίας ή τών θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων στο Βυζάντιο. Για τὸν λόγο αὐτὸ ἔχουμε χωρήσει μὲ τὴν φροντίδα κυρίως τῶν βοηθῶν κυριῶν Φλ. Νοταρά καὶ Β. Δεληβοριά καὶ τὴν κατάρτιση συλλογῆς διαφανειῶν ὄχι μὲ στόχο τὴν τέχνη καθ' ἑαυτή, ἀλλὰ γιὰ τὴν διευκρίνιση ὧν αὐτῶν τῶν κλάδων κατὰ τὴν προφορική διδασκαλία.

Τὸν τελευταῖο χρόνο δόθηκε μεγαλύτερη προσοχή καὶ στὸν κλάδο τῆς ἐπιγραφικῆς, ἀφοῦ ἡ ἔδρα ἔχει ἀναλάβει τὴν κατάρτιση εὐρετηρίου τῶν βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν μὲ τὴν ιδιαίτερη εὐθύνη τῶν δύο βοηθῶν τῆς ἔδρας δ. δρ. φ. Κων. Μέντζου καὶ δ. Εἰρ. Χρήστου. Ἀλλὰ οἱ οἰκονομικοὶ πόροι δὲν ἐπιτρέπουν τὸν σύντομο πλουτισμὸ τοῦ ἐπιγραφικοῦ τμήματος, ὅταν μάλιστα οἱ ἐπιγραφικὲς συλλογὲς ἀπὸ τὴν φύση τους ἔχουν ὕψηλὸ κόστος.

Τὸ τμήμα τῆς Μεσαιωνικῆς Ἱστορίας κατὰ τὸ μέτρο ποὺ σχετίζεται μὲ τὸ Βυζάντιο εἶναι σχετικὰ ἐνημερωμένο· περιοχὲς ὅμως καὶ ἐποχὲς ποὺ δὲν ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὸν βυζαντινὸ χῶρο ἀντιπροσωπεύονται πολὺ λίγο. Θὰ ἦταν παράλειψη νὰ μὴ μνημονεύσω τὴν ἀπόκτηση τῆς μνημειώδους σειρᾶς τῶν Monumenta Germaniae Historica, Auctores Antiquissimi (τ. I-XIII), Scriptores (τ. I-XXX), Diplomata regum et imperatorum Germaniae (τ. I-VIII), Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum, Leges (τ. I-V), Schriften (τ. I-XXIV), ἀπ' τὴν ὁποία οἱ πρῶτοι τόμοι εἶχαν παραγγελθῇ ἀπὸ τὸν Γεώργιο Κόλια, διευθυντὴ τοῦ Σπουδαστηρίου ἀπὸ τὸ 1969 μέχρι τὸ 1972.

Στὸ Σπουδαστήριό τὸ τέλος τοῦ Δυτικοῦ Μεσαίωonos ἀντιπροσωπεύεται στὸν τομέα τῶν πηγῶν μὲ τὴν παπική ἀλληλογραφία καὶ τὰ κρατικὰ ἀγγλικά ἔγγραφα χάρις στο ἐνδιαφέρον τῆς βοηθοῦ κ. Καλ. Πόγκα καὶ τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Στ. Φασουλάκη, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐν πολλοῖς καὶ τὴν φροντίδα τῆς ἐπιλογῆς τῶν παραγγελιῶν.

Ἡ μεγάλη ἱστορικὴ περίοδος ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση καὶ μετὰ ἦταν σχετικὰ παραμελημένη, ἴσως καὶ γιὰτὶ οἱ πιστώσεις ἦταν περιορισμένες. Καὶ πραγματικὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παρακολουθοῦμε μὲ τὴν ἴδια πληρότητα τοὺς κλάδους, ποὺ ἐνδιαφέρουν ἄμεσα τὴν ἑλληνικὴ ἱστορία ὁποιασδήποτε ἐποχῆς καὶ τὴν ἱστορία τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας ἢ τῆς Ἰσπανίας π.χ. τοῦ ΙΣΤ'-ΙΖ' αἰῶνος, ὅσο σημαντικὴ κι ἂν εἶναι γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Γιὰ νὰ ὑπάρξῃ κάποια ἰσορροπία μεταξὺ τῶν πιστώσεων καὶ τῶν ἀναγκῶν σὲ βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση γιὰ τοὺς μετὰ τὴν Ἀναγέννηση αἰῶνες ὠρίσθηκε ὁ ἐξῆς τρόπος ἐπιλογῆς. Νὰ τεθῇ τὸ κέντρο τοῦ βάρους ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά στὶς πηγὲς καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη σὲ ἐποχὲς καὶ περιοχὲς, ὅπου ὑπάρχει μεγαλύτερη σύνδεση τῆς ἑλληνικῆς καὶ εὐρωπαϊκῆς ἢ παγ-

κοσμίῳ ἱστορίας. Δημιουργήθηκε τμήμα βενετικῶν σπουδῶν, ἀφοῦ ἡ «Γαληνοτάτη» ἐπὶ αἰῶνες ἀσκοῦσε πολιτική, οἰκονομική καὶ πολιτιστική ἐπιρροή στὸν Μεσογειακὸ χῶρο καὶ σὲ ὠρισμένα τμήματα τοῦ Ἑλλαδικοῦ κατεῖχε καὶ τὴν ἐξουσία. Ἔτσι συγκεντρώθηκε ἡ σειρὰ τῶν *Diarii* τοῦ Marino Sanudo (τόμοι 30 μέχρι τώρα), τὰ περιοδικὰ *Studi Veneziani*, *Archivio Veneto*, Ἱθσαυρίσματα, οἱ νέοι κατάλογοι βενετικῶν ἐγγράφων ποὺ ἀφοροῦν τὴν Ἑλλάδα (F. Thiriet, *Régestes des délibérations du sénat de Venise concernant la Roumanie* καὶ *Délibérations des Assemblées Venitiennes concernant la Roumanie*) καὶ ἄλλες ἀξιόλογες μονογραφίες. Γιὰ τὸ τμήμα αὐτὸ χρήσιμη ἦταν καὶ ἡ γνώμη τοῦ βοηθοῦ διδάκτορος κ. Κ. Ντόκου.

Ἐπίσης δόθηκε μεγάλη σημασία στὴν εὐρωπαϊκὴ ἱστορία μετὰ τὴν γαλλικὴ ἐπανάσταση, ὅταν μὲ τὴν διάδοση τῶν νέων ἰδεῶν ἀρχίζει ἡ προετοιμασία καὶ τοῦ ἐλληνικοῦ Ἀγῶνος. Ἡ ἀνάπτυξη διακρατικῶν σχέσεων μετὰ τὴν ἵδρυση τοῦ ἀνεξαρτήτου ἐλληνικοῦ κράτους προσεγγίζει τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία στὴν εὐρωπαϊκὴ ἔτσι ἡ φροντίδα ἔπεσε στὴν ἀπόκτηση τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων καὶ τῶν ἀπομνημονευμάτων τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν εὐρωπαϊκῶν προσωπικοτήτων τοῦ ΙΘ' καὶ Κ' αἰῶνος, ὅπως τῶν G. Clemenceau, V. Auriol, Ch. de Gaulle, K. Adenauer, Al. Speer, Al. Juin.

Στὰ νέα ἀποκτήματα τοῦ Ἱστορικοῦ Σπουδαστηρίου καταλέγεται καὶ ἡ σειρὰ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν τοῦ G. Fr. de Martens, *Nouveau recueil général de traités*, *Serie 1ère-2ème*, προσιτὴ χάρις στὴν φωτοαντύπωση (1967-1975 τ.) πρώτη φορὰ ὑπαρκτὴ σὲ δημόσια ἐλληνικὴ βιβλιοθήκη, ὅπως καὶ τὰ ξένα διπλωματικὰ ἔγγραφα *Documents diplomatiques Français 1932-1939* (*Ministère des Affaires Etrangères*), *Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik, Serie D* (1937-1945). Μεγάλο βοήθημα γιὰ τὸν ἐρευνητὴ τῆς νεωτέρας ἱστορίας ἀποτελεῖ τὸ περιοδικὸ *Historical Abstracts*, ὅπου καταχωρίζονται περιλήψεις τῶν δημοσιεύσεων στὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ. Πήραμε τοὺς τελευταίους τόμους 1955 κ. ἔ. (δρχ., 96.000) μὲ προοπτικὴ νὰ προχωρήσουμε στὴν ἀγορὰ καὶ παλαιότερων, ἐφ' ὅσον μᾶς τὸ ἐπιτρέψουν οἱ νέες πιστώσεις. Ἡ ἐπιλογή τῆς βιβλιογραφίας ἐγίνε μὲ βάση τὴν *Revue Historique*, τὴν *Historische Zeitschrift* καὶ τὴν *International Bibliography of Historical Sciences* μὲ ἄμεση προσωπικὴ μου παρακολούθηση. Βοήθησαν στὴν βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση καὶ ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἔδρας Μέσων καὶ Νεωτέρων Χρόνων κ. Στ. Φασουλᾶκης καὶ οἱ βοηθοὶ κ. Καλλ. Πόγκα καὶ δ. Τερέζα Νίδερ καὶ ὅπως ἰδιαίτερος ἡ βοήθος τοῦ Σπουδαστηρίου δ. Εἰρήνη Πάρδαλη. Τὸ Σπουδαστήριον διαθέτει ἀπὸ παλαιότερες ἀγορὰς ἢ δωρεὰς καὶ ἀρκετὰ παλαιὰ βιβλία, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μερικὰ ξένων περιηγητῶν μὲ τὴν φροντίδα τῆς δ. Κατ. Καραπλὴ ταξινομήθηκαν καὶ συγκεντρώθηκαν σὲ ἰδιαίτερη προθήκη.

Ἡ ἔδρα τῆς Ἱστορίας τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος δὲν παρουσιάζει προβλήματα στὴν βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶχε εὐνοηθῇ καὶ στὸ παρελθὸν ἀπὸ τοὺς προκατόχους καθηγητὰς, τὸν ἀείμνηστο Ν. Βλάχο, καὶ τὸν γιὰ πολλὰ χρόνια διευθυντὴ τοῦ Σπουδαστηρίου ὁμότιμο καθηγητὴ κ. Ἀπ. Δασκαλάκη, ἡ παρουσία τοῦ ἐντεταλμένου ὑφηγητοῦ κ. Β. Σφυρόερα καὶ τῆς ἐπιμελητρίας δρ. κ. Δεσπ. Κατηφόρη ἦταν ἀρκετὴ ἐγγύηση γιὰ μιὰ φροντισμένη δουλειά, ὅταν μάλιστα ἡ κ. Κατηφόρη εἴκοσι χρόνια τώρα βρίσκεται στὴν ὑπηρεσία τῆς ἔδρας. Ἔτσι ἂν ὄχι ὅλα, πάντως τὰ περισσότερα ἑλληνικὰ βιβλία τῶν τελευταίων δεκαετιῶν, ποὺ ἀναφέρονται στὴν νεώτερη ἑλληνικὴ ἱστορία περιλαμβάνονται στὴν Βιβλιοθήκη τοῦ Ἱστορικοῦ Σπουδαστηρίου. Ἰδιαίτερη φροντίδα καταβάλλεται γιὰ τὴν ἐνημέρωση τοῦ τμήματος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅπου καὶ ἡ ξένη συμβολὴ εἶναι τὰ τελευταῖα χρόνια αἰσθητὴ (ἰδιαίτερα σχετικὰ μὲ τὴν φιλελληνικὴ κίνηση). Στὴν ἐπιμέλεια τῆς ἐνημερώσεως πῆραν μέρος καὶ οἱ βοηθοὶ τῆς ἔδρας κύριοι Γ. Κόρδας καὶ Σπ. Μπρέκης καὶ ἰδιαιτέρως ἡ κ. Ἀλ. Μπουντζουβῆ. Θὰ ἦταν παράλειψη νὰ μὴν μνημονεύσω καὶ τοὺς ἄλλους συντελεστὰς στὴν ἐπιτυχία τῆς προσπάθειάς μας, τοὺς βοηθοὺς τοῦ Σπουδαστηρίου κ. Β. Καραγεώργο καὶ τὶς βοηθοὺς κυρίες Ἀντουανέττα Πεντέα καὶ Ἑσπέρια Καπόγλου καὶ τὶς δεσποινίδες Αἰκ. Καραπλῆ, Λίνα Σαράντη, Ντίνα Φιλοπούλου καὶ ὄχι λιγώτερο τὴν γραμματέα τοῦ Σπουδαστηρίου δ. Μαρία Καραθανάση.